

Vjera i razum pred tajnom Boga

Ivan DEVČIĆ, *Bog i filozofija*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 2003., 290 str.

S imenom autora knjige, koju ovdje predstavljamo, čitatelji su se već susreli na stranicama časopisa *Vrhbosnensia* u kojemu su objavljena dva njegova rada. Prvo je objavljeno predavanje s kojim je nastupio na međureligijskom kolokviju "Katolici - Židovi", održanom na Vrhbosanskoj katoličkoj teologiji 21. studenoga 1998. (*Vrhbosnensia*, 1/1999, 7-29), a potom predavanje s kolokvija "Vjera i kultura", koji je na istoj Teologiji održan 24. studenoga 2001. (*Vrhbosnensia*, 1/2002, 163-177).

Posljednjih godina 20. st. dr. Ivan Devčić, profesor filozofije na Katoličkom bogoslovnom fakultetu Teologije u Rijeci, obogatio je hrvatsku filozofsko-teološku literaturu vrijednim i zanimljivim knjigama: *Obzori nade* (Katolička bogoslovija u Rijeci, Rijeka 1995.), *Pred Bogom blizim i dalekim* (Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove, Zagreb 1998.) te *Osmi dan stvaranja* (Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1999.). Prva knjiga, *Obzori nade*, ustvari je zbirka različitih članaka objavljenih tijekom više godina u raznim listovima i časopisima, koji su pisani uglavnom na novinarski način, razumljiv široj čitalačkoj publici. Knjiga *Pred Bogom blizim i dalekim* također je zbirka već objavljenih, ali znanstvenih religijsko-filozofskih rasprava o Bogu, nastalih u dužem vremenskom razdoblju, od kojih su neki za ovo izdanje prerađeni ili čak nanovo ispisani. Treća knjiga, *Osmi dan stvaranja*, jest, kako

svjedoči i podnaslov, monografija o filozofiji stvaralaštva Nikolaja A. Berdjajeva, ruskoga filozofa, kojim se Devčić bavio i pri izradi svoje doktorske disertacije, objavljene na njemačkom jeziku u Rimu 1981. god.

Nakon što je dr. Devčić jubilarne 2000. godine kršćanstva preuzeo nadbiskupsku stolicu u Rijeci, gotovo na samom početku trećega tisućljeća predstavio se javnosti djelom *Bog i filozofija*, koje, najkraće rečeno, razmatra uvijek aktualno pitanje čovjekova uspinjanja i pristupa k Bogu: mogućnost razumske spoznaje Boga i vjera u Boga, te odnos uzajamnosti ili isključivosti tih pristupa.

Djelo sadrži uvod, zatim dvanaest poglavlja prikladno raspoređenih u tri dijela, kojima je dodano zaključno razmatranje, te kazala imena i pojmova. Na posljednjim stranicama knjige (str. 279-284) otisnut je pogovor s naslovom "Čovjek i njegov Bog", kojega je napisao dr. Borislav Dadić, jedan od recenzenata Devčićeva djela.

Uvod već najavljuje pitanja izložena u pojedinim dijelovima pa i rezultate do kojih je autor došao u svojim raspravama.

U prvom dijelu knjige (str. 7-78), s naslovom "Razum i/ili vjera", koji obuhvaća četiri poglavlja, raspravljen je odnos između razuma i vjere sa stajališta filozofije, teologije i crkvenog učiteljstva. To se pitanje, premda je u određenom smislu prisutno i u grčkoj filozofiji, poglavito postavlja unutar kršćanske misli. Analiza i sustavni prikaz zapadne filozofije i teologije pod tim vidikom, te nauk Crkve i papā, sadržan u dokumentima 19. i 20. st. prije Ivana Pavla II. i napokon u enciklikama *Veritatis splendor* (1993.) i *Fides et ratio* (1998.) Ivana Pavla II., pokazuju da su vje-

ra i razum međusobno ovisni, da samo u njihovoj uzajamnoj otvorenosti i suradnji vjera jest vjera i razum razum. Štoviše, prema katoličkoj tradiciji koju Ivan Pavao II. nanovo potvrđuje, vjera i razum, "premda autonomne, nisu dvije posve različite i samodostatne spoznajne moći", nego da "radije treba govoriti o jednoj moći s dva aspekta ili krila", zaključuje dr. Devčić (str. 78).

Rasprava o otkriću i značenju pojma "duh", kao i o problemima koji su se u novovjekovnoj misli pojavili kao posljedica "krize duha", uvodi u filozofsko promišljanje Boga, što je glavni predmet vrlo opsežnog drugog dijela knjige: "Bog filozofa" (str. 79-187). Ovaj dio sadrži pet poglavlja. U povijesnom pregledu autor posvećuje pozornost posebno i prilično opširno antičko-srednjovjekovnoj i suvremenoj filozofiji, da bi na kraju konstatirao kako su im odgovori na zajedničko pitanje o Bogu, uz neka suglasja, ipak znatno različiti: antičko-srednjovjekovna filozofija, primjerice, priznaje mogućnost razumske spoznaje Božje egzistencije i govora o njemu, uglavnom analognog, dok suvremena filozofija naginje prihvaćanju intuitivizma i mističizma kao putova do Boga i metafizičkog i tzv. negativnog govora o Bogu. Izuzetak s obzirom na to predstavlja u suvremenoj filozofiji neoskolastika, baštinica srednjovjekovne skolastike, koja je u knjizi zastupljena prikazom misli hrvatskog neoskolastičara Stjepana Zimmermanna. Analiza promišljanja Boga tijekom povijesti nedvojbeno potvrđuje također da je kršćanska objava, osvjetljujući razum nadnaravnom vjerom, doprinijela jasnijem poimanju Boga u filozofiji te navodi autora na zaključak, između ostalih, da tek kršćanska filozofija daje potpun odgovor na grčko propitivanje o iskonskom počelu svih stvari.

Nakon što se u posljednjem poglavlju drugog dijela autor pozabavio filozofskim

pristupom problemu Boga u religijama, treći je dio knjige posvećen upravo tom pitanju: "Bog religije" (str. 189-153). U tri poglavlja prikazana je suvremena filozofija religije, poglavito njezina epistemološka problematika, zatim monoteizam kao zajednički temelj židovstva, kršćanstva i islama, uspoređen s osnovnim stavovima istočnjačkih religija, te, u četiri slike, utjecaj religija na oblikovanje aktualnih odnosa prema životu i svijetu, što ukazuje na složeno stanje religije i na njezine duboke transformacije na razmedi dvaju tisućljeća.

U zaključnom razmatranju (str. 153-154) s pravom je naglašena važnost pitanja o Bogu, jer o odgovoru na to pitanje ovisi i tumačenje stvarnosti i smisao ljudskog života, ljudsko dostojanstvo, ljudski praktični život, odnos prema svekolikoj zbilji i konačno ljudsko spasenje. Ujedno se bježodanom pokazala težina pitanja o Bogu, kojim se neumorno i uvijek iznova bave najveći umovi ljudske povijesti.

Na temeljno pitanje ove knjige: može li čovjek razumom spoznati Boga ili je njegov izvor spoznaje Boga jedino vjera utemeljena na objavi, a rasprave su pokazale ne samo oprečne stavove nego i postojanje niza iznijansiranih shvaćanja među zastupnicima i jedne i druge teze, odgovor nije u isključivanju niti razuma niti vjere, nego u njihovoj uzajamnoj suradnji koja jedina može dovesti do prihvatljivog odgovora na pitanje o Bogu. To je stajalište katoličke filozofije, teologije i crkvenog učiteljstva.

Počevši već od naslova, knjiga privlači na sebe pozornost. Problematika doduše nije nova, a i ne može biti, no, novi je pristup promišljanju i način raspravljanja postavljene probleme, posebice imajući u vidu domaću filozofsku literaturu. Osim toga, premda su pojedina poglavlja već po sebi zasebne cjeline, ipak, prikladno tematski povezana u tri dijela knjige, ona zajed-

no predstavljaju prvi opsežni zaokruženi prikaz ovoga pitanja kod nas.

Zadane teme i pitanja autor raspravlja znalački i kompetentno, metodološki korektno i sustavno, smireno i jasno, produbljeno i bez suvišnih dizgresija. Jezik mu je razumljiv, tvrdnje odmjerene a zaključci argumentirani, potkrijepljeni navodima obilne korištene relevantne literature.

Djelo Bog i filozofija dr. Ivana Devčića, nadbiskupa i metropolita riječkoga, vrlo je vrijedno, upravo kapitalno djelo ove vrste na hrvatskom govornom području. Ono predstavlja iznimno obogaćenje hrvatskoj filozofskoj literaturi, iako sadrži i neizbježne teološke "izlete". Čitateljima će zacijelo svojom jasnoćom i obrazloženošću tvrdnji i stavova pomoći u razumijevanju pitanja uloge i odnosa vjere i razuma kad se radi o misteriju Boga. Zapravo, iz njega se može naučiti i mnogo više od toga.

Marko Josipović

Proroci graditelji boljega svijeta

Božo LUJIĆ, *Starozavjetni proroci*, Priručnici 74, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 2004., 455 str.

Pojava proroka u Izraelu sa svojim učenjem otpočeta je udarala temelje religioznosti, duhovnosti i novih svjetonazora. Nije riječ o čarobnjacima i vračarima kojih je bilo među svim narodima izraelovih susjeda. Riječ je o prorocima koji su od Boga bili izabrani, pozvani i poslani da prenose svojim suvremenicima Božju riječ koja se ticala konkretnog života po vjeri. Primali su darove duha Božjega koji ih je uvodio u

shvaćanje egzistencijalnih istina koje se tiču čovjeka, njegova odnosa prema Bogu, bratu čovjeku, društvu, obitelji i vrednovanju ljudskog djelovanja, stremljenja i nadanja. Riječ je o prorocima o kojima govori Biblija.

Nova knjiga dr. fra Bože Lujića *Starozavjetni proroci* na stručni, znanstveni, teološki ali i vrlo jednostavni literarni način govori o Jahvinim prorocima koji su svojim propovijedanjem, pisanjem i tumačenjem istina objavljene vjere gradili bolji svijet svoga vremena ali time udarali temelje novih religioznih, društvenih, etičkih i moralnih odnosa cijeloga čovječanstva.

Knjiga je zbirka biblijskih predavanja studentima na teološkim učilištima u Sarajevu i Zagrebu gdje dr. Lujić predaje biblijske znanosti ali još više i mnogih znanstvenih radova koje je kroz dugi niz godina autor imao na različitim tribinama, znanstvenim skupovima ili ih objavljivao u stručnim teološkim časopisima. Na 455 stranica formata 24 x 17 cm autor je ispisao remek djelo o biblijskim prorocima. U hrvatskoj biblijskoj bibliografiji od kada nas ima zacijelo je ova knjiga najeminentniji teološki govor o prorocima. Nije to obični priručnik iz kojega se može naučiti tko je bio ovaj ili onaj Jahvin prorok, kada je djelovao i što je napisao. Knjiga Bože Lujića o starozavjetnim prorocima je stručna, znanstvena knjiga koja uvodi čitatelja u dubinu pogleda i nauka tih nadahnutih ljudi. To je najcjelovitija biblijska teologija o prorocima koja nam pomaže otkriti jedan novi svijet u kojega su vjerovali proroci. Proroci su bili ljudi koji su u svoje vrijeme vjerovali u mogućnost promjene svijeta nabolje. Time su udarili temelje nove budućnosti čovječanstva. Snagu vjere i hrabrost naviještanja crpili su iz objave Božje riječi. Tako su proroci bili sijači nade i onda kada su povijesne okolnosti bile mračne